

СТАНОВИЩЕ

от Радослав Димитров Радев, проф. д-р във Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий“ за дисертационния труд на Методий Първанов Кирилов на тема: „Българският модернизъм в обучението по литература – културни контексти и модели на четене“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по литература)

Научен ръководител. проф. д-р Владимир Атанасов

Определен съм за член на научното жури със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ РД 38-272 от 17.06.2021 г. на докторанта Методий Първанов Кирилов към катедра „Методика“ на Факултет славянски филологии. От документацията става ясно, че всички процедури са спазени. Дисертационният труд **Българският модернизъм в обучението по литература – културни контексти и модели на четене** е обсъден в катедрата и представен за защита. Той съдържа 180 страници основен текст и 12 библиография, която включва 243 източника. В структурата на дисертацията са обособени: Увод, необходимите бележки по характера на труда и три глави, представящи явлението от литературоведска гледна точка, чрез критическо и образователно четене и с оглед практическата приложимост на трудовете на модернизма в литературното обучение. Освен обстойния преглед на теоретичната и критическа литература за модернизма, авторът се е запознал обстойно с учебните помагала по литература в рамките почти на един век и е направил много интересни характеристики на учебното им съдържание. Добросъвестността е качество на докторанта. Моделът, който предлага – съотнасяне на критическия и образователния прочит на модернизма е функционален и перспективен, тъй като погледа му върху явлението става по-концентриран. А това е важно, защото модернизмът в нашето

литературознание се търси или с отворени граници, както са подходили авторите на тритомника „Критическо наследство на българския модернизъм“ (състав. Едвин Сугарев, Елка Димитрова, Цветанка Атанасова. 2009) или се приема колкото за естетика, толкова и за светоусещане, особено що се отнася до Пенчо Славейков и Гео Милев. Към тях докторанта е добавил П. К. Яворов, Димчо Дебелянов, Н. Лилиев, Емануил Попдимитров.

В първа глава „Литературният модернизъм – теоретични прочити и понятиен апарат“ след обстояното изясняване на понятията модерен и модернизъм Методий Кирилов конструира времевите граници на българския литературен модернизъм „от края на XIX в. до края на 30-те години на XX в., в които се включват възникването и развитието на модернистичните кръгове и направления – от кръга „Мисъл“ през символизма и авангарда до т.нар. *септемврийска* литература и кръга „Стрелец“ (с.16). С подобна определеност е ясно, че модернизъмът ще се мисли като „сложно и вътрешно противоречиво явление“. При това положение докторантът или е трябвало да влезе в това вътрешно противоречие или да разположи българския модернизъм в широката рамка на културния контекст. Той предпочита второто, до степен на разгръщане на понятието контекст и на видовете контексти. Това е негово право на избор, но когато се говори за противоречие, трябва да се има предвид, че в модернизма то изминава своя път от Пенчо Славейков като идея за характер (Иво Доля) до Гео Милев като фрагмент и асоциация. И двамата обаче гледат към философията на Ницше. Би следвало да отбележим, че тъкмо модернизма насити естетиката с художественото противоречие, нещо от което не се отказва и Атанас Далчев. Този аспект е важен, защото, за да се развива критическо мислене у учениците, то трябва да ползват и противоречието. Методий Кирилов разглежда статията на Иван Сарандев за противоречията в поезията на Пенчо Славейков (с.82), но я остава като

част от аналитичния преглед на отношението към модернизма след 1944 г., а тя би могла да влезе и в методическата част.

Втора глава „Българския литературен модернизъм – критическо и образователно четене“ смятам, че е същинският принос на дисертацията, както по отношение на оригиналната концепция за взаимодействие на критическото и образователното четене, така и като възможност литературното обучение да се види като динамика между минало и съвременност. Значителен труд Методий Кирилов е положил за проучване на учебните помагала в рамките на близо век и е направил много интересна констатация, че „В учебната литература от второто десетилетие на XX в. вече могат да бъдат открити повече модернистични творби, които често са тълкувани все още през призмата на реализма, патриотичното, природното. И този тип тълкувание е напълно обосновано от образователния контекст, в който са правени подборът и анализът на тези произведения – образователната критика борава със стария понятиен апарат и някои емблематични модернистични произведения са четени според стария и нерелевантен модел на прочит.“ (с.38) Това наблюдение е много интересно и препоръчвам в едно бъдещо изследване до се открие по-цялостно разминаването между метод на обучение и същност на творбата.

Проследявайки образователния прочит на модернизма Методий Кирилов ползва много дидактическа литература, поради което е естествено да прави и други наблюдения, между които е много ценно проследяването как хрестоматиите постепенно се преобразяват в учебници (с.58). Изключителна изследователска находка. И тъй като той често съотнася тази дидактическа литература към днешната, трябва да кажем, че неговите наблюдения са поука за днешните хрестоматии. Например в така наречената „Литература“ за 6. клас съотношението между критико-методическия апарат и художествените текстове е две към едно.

Дадактическият апарат е погълнал литературата. Чрез тази дисертация се преоткриват христоматиите на Л. Георгиев и И. Дорев, в които подреждането на учебното съдържание е чрез тематични кръгове. Методиката е длъжница към тези автори – особено към Любен Георгиев, и чест прави на Методий Кирилов, че откроява тяхното значение. След всеки критичен и образователен прочит докторанта прави изводи, чрез които систематизира основните явления, свързани с модернизма и неговото място в обучението по литература.

Особено ценен е аналитичния преглед на отношението към модернизма в епохата на тоталитаризма. Проследени са антологии, литературни изследвания. Струва ми се, че споменатата книга на Димитър Аврамов „Естетика на модерното изкуство (1969 г.) е могла да послужи малко повече на докторанта с оглед възможните пренасяне между литература и изобразително изкуство – рефлексии, които са значещи за модернизма. Що се отнася до образователния прочит специални поздравления за анализа на учебника по български език и литература от 1945 г. Интересно е как авторите и най-вече М. Николов, са намерили формула, за да оставят модернистите в учебното съдържание – компромисно, но доста находчиво и перспективно. В този смисъл основателна е бележката на Методий Кирилов, че „въпреки сложния исторически и културен контекст учебникът, който е дело на колектив от изтъкнати учени и критици, се доближава до съвременната ни представа за учебник“ (с.93). Докторантът изрично отбелязва, че съществува симбиоза между критическо и образователно четене (с.110), но с малки изключения тя е под диктата на идеологията. Но не само през 70-те години, а и през 80-те, в учебниците все още е валидно условието „въпреки“ – въпреки, че е модернист, авторът изразява основно социални идеи или е с национален колорит (с.113). Сега си мисля, че „въпреки“ е и една от литературно-критическите формули на нашето литературознание, позволяващо да се

казват някои истини в епохата на тоталитаризма. Изобщо стилът на изложението при Методий Кирилов ни позволява често да си мислим за повече неща от това, което е казано. Този отворен начин на писане е по-благодатен от догмите на твърденията. За да стигне до дадена концепция докторанта представя обилен фактологичен материал, така че читателят сам се убеждава в истинността на казаното. Дори и виждания, които звучат радикално, са прецизно обосновани. Ще отбележа само позицията му, която изисква ново изследователско решение за образователните пособия: „В учебната литература, за разлика от критическата литература и антологиите, поетите модернисти са много по-добросъвестно представени. Различните авторски колективи правят не само количествено различен подбор кои поети модернисти да бъдат включени и кои не, но и качествено различно тълкуване, което е белег за неединно учебно съдържание“ (с.118). Очевидно изследователския метод на съотнасяне между критическия и образователния прочит дава добри резултати. Така е и при прегледа, който е направил докторанта на изследванията и учебниците след 1989 г. При пространния им анализ става ясно, че критиката е влязла в учебниците и ги е обсебила. Авторът вижда в това положителна тенденция, доколкото се ползва интертекстуалността. Но какво правим, когато се смени методологията и гледната точка към литературата, която според Никола Георгиев се променя през двадесет години („Литературознание и морал“). А вече терминологията обсеби стила и ученикът-читател на художествени текстове стана зубрач на критически текстове с оглед на оценката, а не на духовната си и емоционална нагласа.

В трета глава „Ключови модернистични образи в образователното четене и разработка на уроци“ безспорно е ползвал опита си като учител, тъй като от една страна въвежда темата, например за твореца, за да представи същността и текстовете, в които е пресътворена като модернистичен образ, след което я въвежда в структурата на урока. По

този начин той избягва да предложи примерния урок като шаблон, тъй като учителят, който го ползва, ще има възможност за избор. С формулировките на самите теми става ясно, че докторантът има нагласата по-скоро да види модернизма в приобщеност към другите литературни направления. Към тази мисъл насочват и заглавията на темите: „Пенчо Славейков (...) – Яворов (...) – синтез между традиция и модерност“, „Човекът и светът“, „Човекът и изгубения рай“. За образователната практика това съотнасяне е може би по-функционално и докторантът е могъл да го развие и като ползва някои от критическите статии на модернистите, още повече, че той има предвид творците модернисти като критици, макар да е отбелязал само П.П. Славейков и Гео Милев. Така например образът на улицата, така добре осмислен от Сирак Скитник в есето му „Изкуството и улицата“, може да бъде проблемно-тематично разгънат и съотнесен към други автори, изучавани в училище. Но това е по-скоро предложение, чрез което се открива перспективата на една добре свършена работа.

Публикациите на Методий Кирилов са поставили добре автора им в публичното научно пространство.

Резюмето дава точна и ясна представа за оригиналния характер на изследването.

Приносите на труда са коректно и вярно посочени.

Като имам предвид гореизложените качества на докторантския труд, както и приносните моменти в него, предлагам и ще гласувам на Методий Първанов Кирилов да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по литература).

Проф. Радослав Радев

